

06.347
inf
17

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE
[CLUJ]—NAPOCA

MIHAI D. DRECIN

MONOGRAFIA BĂNCII „ALBINA”
(1872-1918)

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Rezumatul tezei de doctorat

Conducător științific
Prof. univ. dr. IOSIF KOVACS

1977

C ă t r e

~~...~~ Biblioteca Imperială
Cluj - Napoca

Vă facem cunoscut că în ziua de 24X 1978
orele 12⁰⁰ în Biblioteca Institutului de ~~istorie~~
și Arheologie Cluj-Napoca, str. Napoca nr. 11, va
avea loc susținerea tezei de doctorat a tov.
MIHAI D. DRECIN cu tema :

MONOGRAFIA BANCII "ALBINA" (1872-1918)
în vederea obținerii titlului de doctor în
istorie.

În conformitate cu Regulamentul Ministerului
Educației și Învățământului, privind conferirea
titlurilor științifice în Republica Socialistă
România, Vă trimitem rezumatul tezei de doctorat
cu rugămintea de a trimite observațiile dvs.
dactilografiate, în două exemplare, pe adresa de
mai sus și a participa la susținerea tezei.

D I R E C T O R

J. Vasile

Secretar

M. I. I.

I INTRODUCERE

Activitatea financiar-bancară este o componentă importantă a vieții economice, în special pentru istoria secolilor modernă și contemporană. Cunoașterea ei este absolut necesară înțelegerii juste și aprofundate a complexului proces de devenire istorică.

Studierea vieții financiar-bancare trebuie să aibă în vedere, deopotrivă, activitatea concretă a băncilor cît și contribuția personală pe care conducătorii și funcționarii acestora, teoreticieni sau practicieni, au adus-o în perfecționarea mecanismului bancar.

Literatura română de specialitate este săracă în studii care își propun prezentarea complexului de realități care au dus la nașterea sistemului financiar-bancar românesc în Transilvania, Vechea Românie și Bucovina, urmărirea rolului pe care băncile românești l-au avut în afirmarea economică, culturală și politică a locuitorilor acestor meleaguri în general, a românilor în special.

În dorința de a scrie, peste ani, o istorie a celor aproape 150 de bănci românești înființate în Transilvania, pînă în anul 1914, ne-am oprit, pentru început, la redactarea monografiei Băncii "Albina" din Sibiu. Banca "Albina" a fost nu numai prima bancă cu capital exclusiv național înființată la românii de de-o parte și de alta a Carpaților, dar și un model de organizare și activitate copiat aproape ad literam de celelalte bănci românești din Transilvania. Stăpînind mecanismul intern de organizare și activitate a instituției care a pus "începutul începutului" întregului sistem financiar și de credit al românilor transilvăneni, facem primul pas pe drumul unei cercetări interdisciplinare (istorie și finanțe-bănci) metodice și încă puțin cunoscute.

În fine, ne oprim cu analiza activității Băncii la 1 decembrie 1918 deoarece această importantă dată din istoria patriei noastre încheie o etapă, eroică am putea spune, și în istoria Institutului nostru. În România întregită Banca "Albina" suferă transformări structurale, devenind o bancă tipic capitalistă, interesată în primul rînd în obținerea de profituri cît mai mari pentru acționarii ei. Coboară serios în ierarhia celor mai importante bănci românești, neputînd concura cu puternicele bănci din Vechiul Regat. Banca se orientează spre industrie și comerț, importanța capitalurilor plasate în agricultură scăzînd serios. Fiind atins obiectul unirii tuturor românilor într-un singur stat, treceau în domeniul istoriei căile și eforturile pe care și Banca "Albina" le-a ales, folosit și

depus pentru a se ajunge la "Hotărîrea" de la Alba-Iulia. Această istorie făurită de Bancă pe parcursul a nu mai puțin de 47 de ani, dorim să o urmărim și derulăm în părțile ei de lumini și umbre deopotrivă.

1. Scurtă comentare a bibliografiei editate și a izvoarelor inedite consultate.

În ordinea redactării lor, sînt amintite și se fac aprecieri asupra celor trei monografii scrise pînă în prezent despre Bancă. Este vorba de lucrările : Nicolae Petre-Petrescu, Monografia Institutului de credit și economii "Albina" în Sibiu, 1872-1897, Sibiu, 1897; Victor Slăvescu, Banca "Albina" din Sibiu cea mai însemnată întreprindere din Transilvania. Cu o privire generală asupra băncilor comerciale din Ardeal și Banat, București, 1919, Ioan Lupăș, Monografia Băncii "Albina" S.A., ultima scrisă în 1946, rămasă în manuscris, astăzi păstrată, cu multe lipsuri, în Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ortodoxe Române din Sibiu.

Marile sinteze de istorie a românilor publicate de A.D. Xenopol, N. Iorga și C.C. Giurescu nici măcar nu amintesc despre existența Băncii.

Atît în perioada interbelică cît și în ultimii treizeci de ani, activitatea Băncii "Albina" nu a constituit obiectul unor studii aparte, ea fiind tratată fie în studii ce se opreau, în general, asupra istoriei băncilor românești din Transilvania Imperiului dualist, fie în studii cu caracter micromonografic despre Visarion Roman și Partenia Cosma. Reținem în special studiile publicate în ultimii ani de profesorii Bujor Surdu și Vasile Netea, care se remarcă printr-o viziune mai largă și nuanțată asupra fenomenului bancar românesc din Transilvania de pînă la primul război mondial.

Vizînd depășirea limitelor de informare și interpretare a bibliografiei editate pînă la această oră, ne-am reîntors la sursele primare de documentare, chiar dacă parte din ele au fost studiate elaborîndu-se pe baza lor studii apreciate ca valoroase. Pe lîngă fondurile arhivistice rezultate din activitatea Centralei și filialelor Băncii "Albina", am adus în circuitul științific date inedite din unele fonduri personale a cîtorva foste personalități din conducerea Băncii, din presa politică cotidiană și revistele de specialitate profilate pe probleme financiar-bancare. Fiecare afirmație făcută am bazat-o pe certe argumente arhivistice sau de presă. Acolo unde am considerat că nu avem o acoperire documentară sigură ne-am formulat punctul de vedere cu rezerva cuvenită. În cercetare nu am

pornit cu nici o idee preconcepută, străduindu-ne să redăm și respectăm adevărul istoric așa cum rezultă el din documentele vremii.

2. Repere în istoria băncilor europene. În vederea unei corecte încadrări a istoriei primei bănci românești în istoria generală a băncilor capitaliste europene, se face o scurtă trecere în revistă a istoriei apariției băncilor europene și a evoluției tehnicii bancare europene în perioada de tranziție de la feudalism la capitalism.

Rezultă că deși fenomenul financiar-bancar apare în sinul societății românești mai târziu cu aproximativ două secole față de vestul Europei, înființarea Băncii "Albina" se încadrează totuși în limitele secolului al XIX-lea care înscris debutul sistemelor bancare naționale în centrul și estul Europei, când se înființază majoritatea băncilor naționale în Europa, inclusiv în vestul Europei. Această constatare scoate în evidență, o dată în plus, dorința, posibilitățile, eforturile și reușita societății românești de a se încadra în ritmul modern de dezvoltare a societății europene.

3. Repere în lupta pentru înființarea de bănci cu capital național, în Țările Române. Înființarea Băncii "Albina" este precedată de o serie de eforturi depuse de tînăra burghezie română, germană și maghiară din Transilvania, în vederea înființării unor bănci cu capital național sau fie și cu capital străin. Aceste strădanii preced cu aproape 50 de ani momentul activării Băncii "Albina".

Faptul că necesitatea unei bănci naționale a fost în repetate rânduri afirmată de reprezentanți ai cercurilor progresiste române, dovedește stringenta necesitate a unei astfel de instituții capitaliste.

Sprijiniți de autoritățile din Viena și Pesta, sașii și maghiarii din Transilvania reușesc să-și înființeze primele institute de credit, la început organizate pe principiul cooperatist de tip Schultze-Delitsch (1835, Kronstädter Allgemeine Sparkassa; 1840, prima bancă din Transilvania cu capital maghiar la Arad; 1841, Hermannstädter Allgemeine Sparkassa; 1855, Casa de păstrare din Kézdi-Vásárhely (Tg. Secuiesc).

Noi și șocanta deziluzie pe care românii transilvăneni o suferă în urma instaurării dualismului austro-ungar, echivalent cu neonorarea promisiunilor Vienei lansate în anii "regizului liberal", îi face să treacă de la cereri la fapte. Spiritul de conservare trezește resorturi și forțe latente nebănuite, înființarea

Băncii "Albina" prin propriile noastre forțe, fără nici un sprijin din partea statului sau a capitalului străin, fiind o mostră evidentă în acest sens.

II INFIINTAREA SI ACTIVAREA BANCII "ALBINA" (1868-aprilie 1872)

Instaurarea dualismului austro-ungar a însemnat pentru toate națiunile și naționalitățile din Imperiu, cu excepția claselor dominante austriece și maghiare contractante ale pactului din 1867, o agravare a condiției lor social-economice și politice. Vor ști însă să se adapteze noilor realități, organizându-și întreaga viață de așa manieră încât, încet dar sigur, să-și întărească forța economică, cheazășie a succesului pe linie culturală, politică și națională. În cadrul acestor strădanii, pentru români înființarea Băncii "Albina" a constituit un important succes.

1. Premisele înființării Băncii.

După 1848 societatea românească transilvăneană intră într-o etapă de continuă dezvoltare, chiar dacă ritmul acestui proces este mai lent ca în cazul populației maghiare și germane din Transilvania.

Burghesia română caută să se impună pe plan economic și politic sprijinind consolidarea economică a țărănimii și formarea unui număr cât mai mare de meșteșugari și muncitori români.

Intellectualitatea se desprinde ca purtătoare de cuvânt a întregii națiuni române. În sînul ei se conturează, pînă la 1867, un grup distinct de funcționari care activau într-o serie de institute de credit sau de asigurări săsești sau maghiare. Din această pătură funcționărescă de bancă, cu temeinice cunoștințe financiare, se vor recruta primii conducători, funcționari și parte din "bărbații de încredere" ai Băncii "Albina".

Sub presiunea comerțului capitalist bazat pe libera concurență, negustorii români, specializați în comerțul de tranzit, încep să decadă (vezi în special "Gremiul român de comerț levantin" din Brașov, negustorii din Sibiu și în general din sudul Transilvaniei). Căutînd să se adapteze noilor realități și să supraviețuiască, începînd din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, vor căuta să se orienteze spre industrie. Finanțarea unei afaceri industriale cerea însă fonduri bănești serioase care depășeau fondurile acumulate de ei în afacerile comerciale de pînă atunci.

După 1874 tot mai mulți români se orientează spre mește-

suguri. După terminarea stagiului de ucenicie, parte din proaspeții meseriași doresc să-și deschidă ateliere proprii, ceea ce ridică problema creditelor financiare atât de necesare începutului de drum în orice activitate economică.

După 1867 burghezia română nu mai poate ocupa funcții publice. Dacă dorește să-și păstreze naționalitatea trebuie să-și îndrepte atenția spre sectoarele profesiunilor libere sau economic. Deși o parte a ei se orientează spre industrie și comerț, dificultățile reale legate de penetrarea în aceste domenii, în special obstrucția politică a guvernelor maghiare care caută să păstreze hegemonia propriei burghezii în aceste ramuri ale economiei, obligă burghezia română să se orienteze în primul rând spre sectorul agricol și, legat de el, spre înființarea de institute de credit.

Eliberat din iobăgie în iunie 1848, beneficiind - cu toate minusurile lor, în special pentru Transilvania - de prevederile patentelor imperiale din 1853 și 1854, țărănul transilvănean devine stăpîn pe o proprietate funciară. Pentru a și-o administra și moderniza, în sensul transformării ei într-o rentabilă gospodărie capitalistă, avea nevoie de fonduri bănești.

Burghez, meseriaș sau țărăn român, putea să-și procure fondurile bănești necesare numai din două surse: de la cămătari sau institutele de credit săsești, maghiare și austriece.

Cămătarii cereau dobânzi exorbitante, între 50-200 % față de capitalul împrumutat. Băncile cu capital străin nu erau interesate să încurajeze constant și din plin ridicarea țăranimii și burgheziei române.

La 1871 sașii aveau deja 10 institute de credit, iar maghiarii 12. Experiența lor în materie de organizare a creditului putea fi folosită de români. În special experiența și chiar ajutorul oamenilor de bancă sași este o realitate care stă la baza înființării Băncii "Albina".

În sfârșit, Ungaria dualistă nu-și pune la punct o lege comercială proprie decât în 1875. Pînă atunci se va menține în vigoare codul civil austriac, introdus prin patenta imperială din 1 septembrie 1853. Prevederile lui liberale ușurează decisiv obținerea autorizației de înființare a Băncii "Albina".

2. Viserion Român ctitor al Băncii "Albina"

Sîntem convinși, cu certitudine, că fără munca perseverentă și plină de abnegație a dascălului Viserion Român din Rășinari Sibielui, Banca "Albina" nu ar fi putut

apărea așa de repede, într-o organizare așa de perfectă pentru acele timpuri, care să-i permită să supraviețuiască greutăților inerente oricărui început și să cunoască frumoasa dezvoltare ulterioară.

Autodidact în probleme economice și financiar-bancare, va populariza în ziare și reviste necesitatea și importanța unor așezăminte financiare cu capital românesc (vezi "Telegraful Român" (1854-1858), Progresul (1866).

Ajunge la concluzia că educația economică prin puterea cuvântului scris trebuie completată cu întreprinderea unor acțiuni practice, vizînd același scop, mai ales cînd constată că românii nu aveau oameni pregătiți, capabili să ia inițiative și să organizeze instituțiile economice așa cum le-a gîndit și descris. Astfel va înființa "Societatea de păstrare și împrumut din Rășinari" (1868), prima noastră instituție de credit, de fapt o cooperativă de tip Schultze-Delitsch.

Visarion Roman se gîndește însă la depășirea experienței Societății din Rășinari, pune la punct proiectul unei mari întreprinderi financiare de credit pentru românii transilvăneni ("Societatea pentru înaintarea stării materiale a poporului românesc din Transilvania"), din 1866 se angajează ca funcționar la două instituții de asigurări din Pesta respectiv Sibiu pentru a-și întregi cunoștințele de specialitate necesare organizării și conducerii unei bănci.

3. Etapela înființării Băncii.

Intre iunie 1869 - februarie 1870 Visarion Roman redactează un Proiect de Statute pentru o bancă cu capital românesc.

Pînă în iunie 1870 se constituie, tot prin strădanile lui V. Roman, un "Comitet fondator" format din: Iacob Bologa, Timotei Cîpariu, Paul Dunca, Ioan Hannia, David Urs baron de Margina, Alexandru și Antoniu Mocioni.

După o primă tentativă nereușită (20 septembrie 1870), la 3 noiembrie 1870, Statutele Băncii "Albina" sînt înaintate ministrului de agricultură, industrie și comerț din Pesta. Intre timp, V. Roman este trimis la Viena pentru a face practică pe lîngă două importante bănci, fiind pregătit din timp pentru postul de director.

Deși ministerul pestan face tot felul de greutăți, cerînd modificarea paragrafelor 78-109 din capitolul VII al Statutelor, datorită intervențiilor repetate și stăruitoare ale lui Dr. Alexan-

dru Mocioni referatul ministrului este redactat și înaintat Curții din Viena. Aceasta, la 14 iunie 1871, aprobă Statutele sancționând dreptul înființării Băncii.

Comitetul fondator trece la o asiduă propagandă în sfîrul tuturor categoriilor sociale de români cerîndu-le concursul în vederea subscrierii celor 3000 de acțiuni, reușită de care depindea în final activarea Băncii. Reținem că au fost subscribe acțiuni de către românii din toate colțurile Transilvaniei, Banatului și "părțile ungurene" (mai ales bănățenii și sibianii), imensa majoritate a cercurilor românești dîndu-și seama de importanța noii instituții, hotărînd să o sprijine din toate puterile și prevăzîndu-i un viitor prosper (mai puțin mitropolitul Andrei Saguna și cercul colaboratorilor săi).

Între 1 august și 30 noiembrie 1871 cele 3000 de acțiuni sînt în întregime subscribe de 1098 particulari și diferite instituții românești, fapt ce scotea în evidență forța economică și maturitatea politică a națiunii noastre.

La 14 martie 1872, în sala Asociațiunii din Sibiu, se deschide Adunarea generală constituantă a Institutului de Credit și economii "Albina". Cu această ocazie se alege Consiliul de administrație (președinte Dr. Alexandru Mocioni) și Direcțiunea (director-executiv Visarion Roman).

La 10 aprilie 1872 birourile Băncii "Albina" se deschid publicului.

III BANCA "ALBINA" SUB DIRECTORATUL LUI VISARION ROMAN (aprilie 1872 - mai 1885). ANII CAUTĂRIILOR ȘI ÎNCEPUTURILOR DE CONSOLIDARE.

Din cele 15 tipuri de operațiuni financiare înscrise în Statute pentru a fi activate, pentru început Banca hotărîște a activa doar șase. Este vorba de operațiuni financiare cu scadențe la termene scurte, care asigurau o circulație rapidă a capitalului, deci profituri maxime, necesare consolidării rapide a situației financiare a Băncii, cât și posibilitatea de a satisface cît mai mult din nevoile de credite ale solicitanților.

1. Înființarea și activarea reuniunilor de credit pentru participanți.

Reuniunile de credit pentru participanți sînt definite de la început ca "fundamentul instituției". Importanța deosebită care li se dă în primii ani ai existenței Băncii (1872-1874) se explică

prin încercarea inițială a lui V. Roman de a organiza Banca "Albina" ca o mare cooperativă. Reuniunile de credit erau în fond niște cooperative de tip Schultz-Delitsch prin care urmau să se stringă toate economiile țăranilor pentru a fi depuse la Bancă, în timp ce tot prin ele urmau să se plaseze capitaluri.

Intre 28 martie - 9 septembrie 1872 se înființează 21 de reuniuni de credit la: Săcădate, Fofeldea, Marpod, Miercurea-Sibiului, Sibiu, Cuț, Săsăuși, Tichindeal, Scorei, Nucet, Susani, Chizătău, Lugoș, Oravița, Blaj, Timișoara, Abrud, Sînicolaul-Mare, Cluj, Iancahid și Orșova. În scurtă vreme se trece la comasarea lor, apoi la treptata lor lichidare pînă în martie 1875.

În ciuda încercărilor Băncii de a le consolida organizarea și a le menține, o serie de cauze impun lichidarea lor. Amintim dintre ele: calamitățile naturale din anii 1869-1874 (secetă, inundații), care afectează gospodăriile țărănești, țăranii neputînd să-și returneze la scadență împrumuturile contractate prin reuniuni; slaba conducere a reuniunilor de către comitetele locale fapt ce a permis greșeli în contabilizarea sumelor; debitorii nu înțelegeau încă disciplina respectării scadențelor; avocatul Băncii, dorind să se îmbogățească, fără să respecte instrucțiunile Băncii, improcesuează în masă pe toți debitorii reuniunilor. Pînă în 1890 Banca își recuperează în întregime fondurile acordate reuniunilor de credit.

2. Succese în activarea și dezvoltarea altor tipuri de operațiuni financiar-bancare, garanție a rapidei ascensiuni și temeinice consolidări a Băncii.

Experti tehnici străini, angajați de Bancă să-i verifice organizarea și activitatea încă în primele luni ale existenței sale, consideră că din punct de vedere organizatoric Banca se situa la nivelul cerințelor europene ale acelei vremi. Așa se explică de ce pot fi depășite, fără tributuri deosebite, crizele economice care zguduie Imperiul dualist în 1873/1879 și 1884/1885.

Analiza evoluției cifrelor de afaceri ale tipurilor de operațiuni financiar-bancare activate dovedește și explică consolidarea, creșterea forței și prestigiului Băncii. Scontul cambial și creditul ipotecar, avînd în vedere clientela majoritar țărănească, sînt cele mai importante operațiuni. Dobînzile percepute pentru diversele tipuri de credite oscilau între 8-10 %, procent pe care-l putem aprecia ca rezonabil, mult inferior dobînzilor spoliatoare pretinse de cămătari.

Banca este solicitată să intre în contacte de afaceri cu bănci și firme din Pesta, Triest, Viena, dispuse să-i acorde reesconturi în condiții favorabile.

Profitul brut și net cunosc o creștere continuă, în timp ce dividendele oscilează între 9-10 % la valoarea nominală a acțiunii, dovedind un apreciabil simț al proporțiilor din partea unei conduceri care nu se dorea a patrona o "bancă de dividendă".

Se pun bazele unui fond de rezervă, alimentat anual dintr-o cotă a profitului net, a cărui menire era de a amortiza eventualele pierderi rezultate din afaceri.

Disciplina în muncă și corectitudinea funcționarilor, cadrelor de conducere și a tuturor colaboratorilor Băncii, sînt calități de care trebuia să dea dovadă fiecare angajat al Băncii.

3. Brașovul - sediul primei filiale.

Din jurul anului 1876 brașovenii încep să depună eforturi tot mai insistente pentru a capacita Sibiul să-și deschidă o filială în orașul de sub Tîmpa.

Încetarea crizei economice ce bîntuie, cu diferite intensități, economia transilvană între 1873-1879 permite deschiderea filialei la 1 august 1882. Brașovul dispunea de funcționari de bancă români bine pregătiți profesional, care și-au făcut ucenia în birourile băncilor săsești din localitate.

De la început tînăra filială își propune să-și atragă drept clientelă populația din Brașov și zonele înconjurătoare, indiferent de naționalitate.

Tipul de operațiune activat la început numai de filiala Brașov este creditul pe mărfuri (cereale, lînă, piei, ceară, scinduri, etc.). Pentru dezvoltarea lui, Centrala din Sibiu hotărăște amenajarea unor antrepozite moderne, care încep să se contureze încă din 1884 în zona gării Brașov.

Dacă în anii 1882-1883 bilanșurile filialei se încheie cu deficite, din 1884 filiala consemnează profituri - promițînd o evoluție ascendentă.

IV BANCA "ALBINA" ÎN ANII CONSOLIDĂRII (1886-1899)

Impunerea Băncii nu numai în sînul societății românești transilvănene dar și în lumea financiar-bancară a Austro-Ungariei se leagă de numele hihoreanului Partenie Cosma, director-executiv între anii 1886-1915.

1. Afirmarea lui Partenie Cosma în societatea românilor transilvăneni și alegerea sa în fruntea Băncii "Albina".

viitoarea Bancă "Albina".

Prin căsătorie se înrudește cu Miron Romanul, pe atunci episcopul ortodox al Aradului. Când în 1876 episcopul este ales mitropolit, la insistența lui, familia Partenie Cosma se mută, în același an, la Sibiu.

Personalitate politică bine conturată și apreciată pentru activitatea de deputat depusă în parlamentul din Pesta, apreciat jurist, Partenie Cosma se afirmă și în sinul societății sibiene.

Conducerea Băncii "Albina" își făcuse o practică din obiceiul de a se înconjura cu cadre tinere, bine pregătite profesional și cu prestanță în societatea românească. Partenie Cosma intrând astfel de calitate este cooptat, pe rând, în diferite funcții ale Băncii ca: membru în Direcțiune (7 mai 1877), delegat al Direcțiunii pe lângă conducerea executivă (15 mai 1877), avocat și juristconsult (16 iulie 1877).

Nașteptata dispariție din viață a lui Visarion Roman (11 mai 1885), îl lansează pe Partenie Cosma în scaunul vacant de director-executiv, factorii de decizie din Consiliul de administrație considerându-l drept cea mai indicată persoană pentru acest important post. Ales la 18 decembrie 1885, P. Cosma își preia efectiv funcția de la 1 ianuarie 1886.

2. Analiza operațiunilor financiare.

Prima preocupare a proaspătului director-executiv este verificarea minuțioasă a activității Băncii. Pe baza celor constatate ia măsuri energice pentru eliminarea lipsurilor, abordează noi căi vizînd modernizarea organizatorică și impulsivitatea afacerilor.

Scontul cambial și creditul ipotecar rămîn principalele operațiuni financiare, cota lor de afaceri triplîndu-se respectiv dublîndu-se. Scrisurile funciare emise de Bancă sînt așa de căutate încît nu se pot emite în asemenea număr ca să satisfacă cererile. Depunerile spre fructificare cresc de trei ori. Reescontul, ca operațiune activă, stă permanent în atenția Băncii, de el beneficiînd, fără nici o discriminare, bănci și cooperative de credit

române, maghiare, germane și slovace, în aceleași condiții de dobândă (6-8 %).

Sînt activate cîteva noi tipuri de operațiuni (creditul cambial cu acoperire ipotecară - 1887, creditul personal țărănesc 1891, etc.) care vin în sprijinul clientului țaran, apărînd totodată, într-un grad și mai înalt, interesele Băncii.

Profiturile Băncii sînt în continuă creștere, deși grosul afacerilor se limitau la agricultură, industria și comerțul neîntrînd nici în această perioadă, ca de fapt pînă la 1918, în atenția deosebită a factorilor de decizie ai Băncii. Dividenda oscilează între 10-16 % la valoarea nominală a acțiunii. La 1892 se pun bazele unui fond special de rezervă. În 1895 are loc prima urcare a capitalului social, care se dublează.

Clienzii aveau încredere în stabilitatea Băncii, faptul rezultă din prețul mult peste nominal cu care erau negociate acțiunile Băncii (250-300 fl/bucată), în timp ce noua emisiune de acțiuni din 1895 a fost rapid și în întregime subscrisă de acționari

3. Filiala din Brașov sub conducerea lui Valeriu Bologa (1887-1899).

Deși mai mult autodidact în materie financiar-bancară, Valeriu Bologa, printr-o rapidă reorganizare a filialei, reintroducerea disciplinei, lansarea unei noi concepții de conducere care atrage o masivă clientelă (mai ales Secuiei), pertractarea unor legături de afaceri cu bănci din București, Paris și Londra, reușește să revitalizeze filiala, care ajunge pe locul trei între băncile românești din Transilvania, după Centrala din Sibiu și Banca "Victoria" din Arad, în ceea ce privește cifrele de afaceri.

Valeriu Bologa se străduiește să lupte împotriva conservatorismului de care dădea dovadă Centrala din Sibiu. Ca atare cere o mai mare independență de acțiune pentru filială, propune angajarea Băncii și în alte ramuri economice cu frumoase perspective de dezvoltare capitalistă (ex. finanțarea tranzitului de mărfuri pe căile ferate, a unei societăți de construcții în Brașov, unor brașoveni comercianți de petrol și proprietari de rafinării sau specialiști în exploatarea de păduri, înființarea unei prime societăți de asigurare cu capital românesc). Chiar dacă Centrala refuză materializarea în practică a acestor propuneri, Valeriu Bologa caută, atît cît i-a stat în putință, să angajeze filiala în

unele afaceri de finanțare a industriașilor și comercianților din Brașov. În fond el jalona coordonatele de viitor pe care Banca "Albina" va trebui să se angajeze, dacă dorea să reziste concurenței și să aducă maxime servicii societății românești. Din acest punct de vedere V. Bologa a fost un prevăzător.

O moarte prematură îl smulge vieții la 23 mai 1899.

4. O încercare nereușită. Falimentul Societății comerciale pe acțiuni "Concordia".

Conducătorii băncilor române mai importante, în primul rând ai Băncii "Albina", se gândesc să-și lărgesc sfera preocupărilor antrenând și în domeniul comerțului cât mai multe elemente românești. Astfel se naște ideea înființării primei societăți comerciale pe acțiuni cu capital românesc.

Societatea "Concordia" se înființează în toamna anului 1896, cu un capital social de 100.000 fl. din care Banca "Albina" subscrie 1/10 parte. Sediul Societății se fixează în clădirea Băncii "Albina", majoritatea conducătorilor recrutându-se dintre funcționarii "albiniști".

După doi ani de rezultate încurajatoare, "Concordia" începe să-și încheie bilanțurile cu deficite tot mai mari, fiind obligată să-și înceteze activitatea la 1 august 1904. Cauza hotărâtoare care a determinat lichidarea Societății, afirmă acționarilor "Concordiei" și presa românească a vremii, ar fi lipsa specialiștilor bine pregătiți teoretic și practic în probleme de comerț.

5. "Revista Economică", primul periodic financiar-bancar și comercial al românilor din Transilvania.

La 1898 românii transilvăneni aveau deja 75 de bănci și aproape 10 societăți comerciale. Dacă numărul băncilor putea chiar impresiona, organizarea lor internă rudimentară, cunoștințele financiar-bancare și comerciale destul de modeste ale funcționarilor (marea majoritate erau autodidacți), greșelile destul de numeroase făcute în administrarea fondurilor bănești, necesitau găsirea unor forme de înlăturare a acestor minusuri.

Prima conferință a directorilor băncilor române din Transilvania (25 iunie 1898, Sibiu) hotărăște finanțarea, de către toate băncile românești, „...unui organ de cuprins economico-financiar... premierea de opere și disertațiuni economico-finan-

ciare și ..... ajutorarea editării unui Anuar al Institutelor reprezentate." Astfel, în ianuarie 1899, sub conducerea lui Dr. Cornel Diaconovich, apare, la Sibiu, "Revista Economică".

În paginile sale, un grup restrâns dar entuziast și capabil de colaboratori, publică studii și articole de o înaltă ținută științifică, diverse informații asupra băncilor române din Transilvania, din Austro-Ungaria și alte țări europene, se militează pentru a continuă apropiere a relațiilor economice, de orice natură, dintre Regatul României și românii din Austro-Ungaria și Rusia. "Revista Economică" apare aproape neîntrerupt pînă la 31 ianuarie 1948.

V. BANCA "ALBINA" ÎN ANII CRIZELOR POLITICE ȘI FINANCIAR-ECONOMICE PREMERGATOARE PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (1900-1914)

Austro-Ungaria, component de bază a celei mai conservatoare grupări imperialiste, Tripla Alianță, este din plin implicată în frământările politice și financiar-economice de la cumpăna secolelor XIX și XX. O stare generală de tensiune politică și perturbații economice, de o forță mai mare sau mai mică, este sesizată pe întreg cuprinsul Imperiului, în cadrele fiecărei națiuni, în toate ramurile vieții social-economice, în sinul fiecărei instituții.

1. Analiza operațiunilor financiare.

Transilvania anilor 1900-1914 s-a caracterizat printr-o stare aproape continuă de criză economică (1901 - primăvara 1906, toamna 1907-1908, toamna 1912-1914). Cauzele trebuie să le vedem în răspîndirea crizei economice, care cuprinsese mai întîi statele capitaliste industrializate din vestul Europei, spre estul continentului, antrenînd și verigile mai slabe ale sistemului capitalist. În plus, o serie de calamități naturale (secetă, grindină, ploii prelungite, epizootie) care se abat asupra Transilvaniei, lovesc în gospodăria țărănească sărăcind-o sau chiar ruinînd-o.

Scurtele perioade de învioreare și relansare a vieții economice determină Banca "Albina" să-și ridice capitalul social (1907, de la 1.200.000 k. la 2.400.000 k; 1909, la 3.000.000 k.; 1912 la 6.000.000 k.) și să treacă la înființarea unor noi filiale și agenturi, sperînd, de fiecare dată, că s-a depășit definitiv criza economică.

Pe fondul acestei stări economice cifrele de afaceri ale operațiunilor Băncii oscilează, uneori între valori destul de apre-

ciabile. Principalele operațiuni continuă să rămână scontul cambial, creditul ipotecar și scrisurile funciare, creditul în cont curent și depunerile spre fructificare, a căror cifre de afaceri ajung, totuși, în 1914 să se dubleze față de 1900. Alte operațiuni cum ar fi lombardul, creditul fix și creditul pe produse, nu pot rezista încercărilor crizei, ultimele două fiind chiar sistate în 1907. Banca este nevoită să amortizeze, din propriile-i venituri, apreciable pierderi nerecuperabile, să scadă dividendele, să suspende dotarea cu noi sume a fondului special de rezervă (1913).

În întreaga perioadă, mai ales în anii 1912-1914, ani de maxim apogeu al crizei, prin reesconturile pe care le acordă cu promptitudine, Banca salvează de la faliment sigur numeroase bănci românești.

Menajarea debitorilor, în special a țăranilor, este deosebit de evidentă. Se aprobă numeroase prelungiri a scadențelor la plata creditelor; se suspendă scoaterea la licitație a bunurilor debitorilor insolvari, în anii 1907, 1912-1914 documentele de arhivă neconsemnând nici măcar un singur caz de licitație.

Deși criza economică își pune amprenta asupra activității Băncii, datorită unei conduceri atente și realiste, a solidei organizări interne, ea reușește să depășească toate dificultățile, fiind un sprijin evident pentru toate categoriile de clienți, indiferent de naționalitate.

2. În fruntea strădaniilor pentru consolidarea sistemului bancar românesc

Discutind despre rațiunile care au impus editarea "Revistei Economice" am arătat parte din lacunele reale din organizarea și activitatea băncii românești. Am mai adăuga: slaba mobilizare a capitalurilor, lipsa unui control bancar sigur și permanent și a unei evidențe contabile unice, precise și corecte, probleme care erau de fapt în atenția întregii lumi bancare europene.

Specialiștii Băncii "Albina" și unii dintre specialiștii altor câteva bănci românești mai importante (Victoria, Ardeleana, Timișana, Patria) sînt cei ce depistează fisurile din organizarea și activitatea băncii românești și formulează soluțiile de remediere a acestora.

Cadrul în care urma să se discute și prin care să se aplice "reforma băncilor" românești este "Conferința directorilor institutelor românești de credit". Lui Dr. Cornel Diaconovich îi

aparține atât ideea convocării "Conferinței directorilor" cât și soluțiile practice pe care le dă, într-un serial de studii temeinice ("Problemele reformei băncilor", Sibiu, 1901), în vederea reorganizării și consolidării băncilor românești.

Hotărârile primelor trei conferințe (iunie 1898, septembrie 1901, octombrie 1903) aveau totuși caracter facultativ, rămânând la latitudinea fiecărei bănci membre a asociației aplicarea în practică a sugestiilor făcute de corpul revizorilor-experti, instituit în decembrie 1901.

Cînd autoritățile din Pesta doresc să impună tuturor băncilor, care nu-l acceptaseră încă, un control extern obligatoriu, prin cenזורi-experti desemnați, fără a ține cont de punctul de vedere al băncilor, românii se gîndesc la gîvirea unei formule care să asigure aplicarea în practică a intențiilor guvernului fără intervenția lui, păstrînd independența și autonomia băncilor în sfera propriei lor conduceri și organizări interne. Astfel, în cadrul Conferințelor a IV-a și a V-a a directorilor băncilor române (august 1905, decembrie 1906), se pun bazele "Solidarității", puternica organizație a băncilor române transilvănene. Adunarea generală de constituire are loc la 16 iulie 1907 la Sibiu.

"«Solidaritatea» a fost pentru românii ardeleni ceea ce un consiliu economic tinde a fi într-un stat modern bine chivernisit".

Precizăm că asociații bancare cu obiective aproape identice Conferinței directorilor băncilor române, sașii și maghiarii își înființează doar în decembrie 1903, germanii din Austria și Boemia în iunie 1905, iar o organizație identică "Solidarității" maghiarii o discută abia în anii războiului mondial.

3. Filialele Băncii. Intre anii 1908-1912, perioadă de relativă redresare a stabilității finanțelor și economiei austro-ungare, Banca "Albina" își înființează mai multe filiale și agenturi în Banat, centrul și sudul Transilvaniei. Este vorba în ordine de Lugoj, Tîrnăveni, Mediaș, Tg. Mureș, Dumbrăveni, Sînicolaul-Mare, Zorlențul-Mare, Seica Mare, Iernut, Orșova, Bozovici, Becicherecul-Mare (astăzi Zrenjanin în R.S.F. Jugoslavia).

Pînă la izbucnirea violentă a crizei economice în toamna anului 1912, sistemul filialelor și agenturilor de mai sus a adus reale foloase societății românești, tot mai numeroșilor solicitanți de credite, indiferent de naționalitate. Criza se repercutează

și asupra cifrelor lor de afaceri, cu atât mai mult cu cât Centrala le obligă să suporte ele în principal reducerea de activitate a Băncii.

Amintim încercările neîncununate de succes, datorită ravagiilor crizei din 1912, de a deschide câte o filială la New-York și Cernăuți, la cererea românilor din orașele respective.

4. Rol important în stră-
daniile pentru înființarea
unei bănci românești de asi-
gurare în Transilvania.

Odată cu retragerea reprezentanților noștri, ca urmare a unui conflict cu colegii lor sași, din Consiliul de administrație al Băncii de asigurare "Transilvania", "Solidaritatea", împuternicește pe Ion I. Lapedatu, unul dintre specialiștii noștri în teoria și tehnica asigurărilor, cu studierea mijloacelor care să ducă cât mai repede la fondarea unei societăți de asigurare cu capital românesc.

"Banca Generală de asigurare" își începe activitatea la 1 ianuarie 1912, avînd ca președinte al Consiliului de administrație pe Partenie Cosma, sediul ei fiind instalat în localul Băncii "Albina" din Sibiu.

VI. CONTRIBUTIA BANCII LA RIDICAREA SOCIAL-ECONOMICĂ ȘI CULTURALĂ A ROMANILOR TRANSILVANEI (1872-1918)

Faptul că la baza existenței și consolidării ei a stat necesitatea primordială a obținerii de profituri, nu a împiedecat Banca să scape din vedere menirea ei națională. Prin credite cu dobînzii rezonabile și diferite subvenții bănești nerambursabile, societatea românească, chiar diferite cercuri maghiare, săsești și slovace din Transilvania, vor beneficia de suportul material absolut necesar care, subsumat eforturilor venite și din alte numeroase surse, va facilita îmbunătățirea stării economice și ridicarea nivelului de cultură.

1. Rolul Băncii în procesul
transferării proprietății
funciare din Transilvania din
mîna nobilimii maghiare în
mîna burgheziei române.

Odată cu trecerea la faza imperialistă de dezvoltare a capitalismului, liberalismul economic cedează locul protecționismului. Fiecare stat ia măsuri pentru protejarea propriei industrii și agriculturi. Concurența grînelor est și sud-est europene, modifică poziția pînă acum favorabilă a economiei agrare

din Ungaria și Transilvania. Scăderea prețurilor la cereale lovește în interesele moșierimii transilvănene, în marea ei majoritate de origine maghiară. Parte din ea nu-și mai poate returna creditele ridicate de la bănci în speranța modernizării și creșterii randamentului moșilor. Alți moșieri, preocupați mai mult de viața politică și sejururi în străinătate, lăsându-și moșiile pe mîna arendașilor, se dovedesc incapabili să-și transforme moșia feudală într-o fermă capitalistă rentabilă. Devenind nerentabile și înglodate în datorii, moșiile marilor latifundiați transilvăneni sînt scoase la licitație, mai ales de băncile cu capital maghiar sau german, ori vindute chiar de proprietari în speranța ca sumele obținute să le poată investi în sectoare rentabile și de viitor (construcții de imobile destinate închirierii, industrie).

Nu trebuiesc subestimate eforturile făcute de cumpărători, în special români, pentru a reuși să-și strîngă mijloacele pecuniare necesare sau să-și achite împrumuturile făcute, în aceleași scopuri, la bănci. Printr-o mare risipă de muncă, hărnicie, chibzuință și economii, uneori duse pînă la drastice privațiuni materiale, remarcabilă vitalitate, țăranul român a forțat ritmul și amploarea acestei originale și veritabile "împroprietării".

La sfîrșitul secolului trecut, mai ales după 1900, în Ungaria apare o întreagă literatură care acuza băncile românești, în primul rînd Banca "Albina", dar și pe cele săsești și slovace, că urmăresc, prin toate mijloacele, să deposedeze de pămînt pe moșierul și țăranul maghiar, acordîndu-le ușor împrumuturi pentru a le scoate apoi moșiile la licitație îndată ce ratele nu puteau fi achitate la scadențele stabilite.

Luările de poziție ale reprezentanților conducătorilor băncilor române, documentele de arhivă ale Băncii "Albina" - cea mai atacată în acest sens, chiar declarațiile unor ziariști și oameni politici maghiari care preferau patimei sinceritatea obiectivității - infirmă acuzațiile ce se aduceau Băncii "Albina" și celelalte bănci românești.

Comune românești sau maghiare, burghezi, intelectuali sau chiar moșieri români, maghiari și germani, au primit în aceleași condiții și cu aceeași promptitudine creditele necesare cumpărării de pămînturi. Avînd în vedere totalul cheltuielilor care grevau creditele, în jur de 14-15 % din capital, ele au fost apanajul

în primul rînd a burgheziei române de la sate și orașe, mai puțin a țaranului și proletarului sărac. Creșterea numărului și bunăstării materiale a burgheziei române consolidează pozițiile națiunii noastre în lupta politică.

Privit prin prisma modului concret de înfăptuire ca și a urmărilor imediate, fenomenul social-economic studiat îl considerăm progresist, semnificativă dovadă a forței biologice a națiunii noastre.

2. Contribuția cultural-filantropică pusă în slujba afirmării societății românești.

Incă la sfîrșitul primului an de activitate, conducerea Băncii hotărăște ca din profitul anual realizat să rezerve un procent așa zisei "cote pentru scopuri culturale și de binefacere". Totalul sumelor alocate în acest scop între anii 1872-1918, așa cum rezultă din procesele-verbale ale Direcțiunii, se ridică la 684.540,27 k.

Scoala românească, elevii și slujitorii ei, studenții români aflați la studii în marile universități ale Imperiului sau ale altor țări vest europene, sînt în primul rînd în atenția Băncii "Albina". Cele aproape 400.000 k. care li se alocă direct sau indirect vor fi întrebuințate pentru construirea și administrarea unor școli și internate școlare din Sibiu, Abrud, Lugoj, Brașov, Oradea, Cluj, Tg. Lăpuș, Beiuș, Blaj, Brad, Miercurea Sibiului, etc., ca burse, pentru cantine (vezi "Masa Studenților" din Sibiu care pe parcursul a 21 de ani de funcționare asigură hrana gratuită la 1030 dintre cei mai silitori elevi români), asigurarea asistenței medicale, plata taxelor școlare la elevii și ucenicii merituoși dar săraci, pentru tipărirea de manuale necesare bunului mers al procesului de învățămînt (vezi mai ales atenția de care se bucură în acest sens Scoala comercială română din Brașov), pentru sprijinirea societăților academice ale studenților români din Pesta, Cluj, Cernăuți, Viena, Graz, München.

Bisericii române, atît celei greco-ortodoxe cît și greco-catolice, i se alocă fonduri în vederea construirii sau restaurării unor lăcașuri de cult în sate și orașe, construirea de loca-luri pentru școli confesionale, cumpărarea de odăjdii și cărți de cult.

Banca va sprijini arta și slujitorii ei, pe atunci, la

românii transilvăneni,proveniți,în mare majoritate,din rîndurile amatorilor,Corurile țărănilor români bănățeni din comunele Beregsău,Satul Mlc,Cebza,Chizătău,Herendești și Bozovici,Corul din Feldioara (Brașov),reuniunile de cîntări "Doina" din Sînicolaul Mare, Sibiu,Brașov și Lugoj,vor primi diverse ajutoare bănești. "Societății pentru fond de teatru român" i se va accepta fructificarea fondurilor cu o dobîndă superioară cu 1 % dobînzii obișnuite,avînd în vedere "destinația culturală a fondului".

"Fundația ziaristilor români din Ungaria",diferite casine române,reuniuni ale femeilor române,asociații de meseriași,"Reuniunea română de agricultură din comitatul Sibiu",vor primi subvenții bănești care le vor ajuta să-și desfășoare activitatea în condiții mai bune,în pofida dezinteresului total pe care-l manifestau autoritățile guvernamentale față de activitatea lor.

Contabilizînd sumele acordate de Bancă în vederea sprijinirii diferitelor instituții,reuniuni și fonduri,ce își desfășurau activitatea în domeniul culturii,contribuînd la ridicarea gradului de cultură a maselor de români, înregistrăm cifra de 566.095,88 k.

Sub formă de "ajutoare pentru binefacere" sînt distribuite 70.483,20 k. Din această sumă se vor alina suferințele generate de boli (ajutoare date unor spitale,reuniuni de igienă,reuniuni de "Cruce Roșie",etc.),calamități naturale (incendii și inundații),sărăcie (subvenționarea unor bucătării ale săracilor din unele orașe, a orfelinatelor),incapacitate de muncă (funcționari ai Băncii ajunși în invaliditate de boală),consecințele represaliilor jandarmilor împotriva revoltelor românilor ridicați la luptă împotriva autorităților maghiare exploatoare (măcelurile de la Mehadia,Aleșd și Mărgineni),urmările primului război mondial.

Mai precizăm că prin birourile Centralei și filialelor Băncii s-au perindat,între anii 1874-1917, specializîndu-se sau învățînd meserie,181 funcționari de bancă.

În distribuirea tuturor acestor fonduri Banca "Albina" a evitat să facă deosebire între românii de rit greco-ortodox și greco-catolic.Deasemenea,în numeroase cazuri,din fondurile destinate operelor de caritate au beneficiat,la precizarea expresă a Băncii, bolnavi și săraci de origine maghiară,germană sau slovacă din Transilvania.

Unele formulări din arhivele cercetate ne fac să afirmăm că pe lângă valoarea declarată a "cotei de cultură și binefacere" Banca, pentru a nu avea eventuale neplăceri din partea autorităților de la Pesta, a pus la dispoziția națiunii sale, în secret, fonduri mult mai mari. Ele puteau fi ușor mascate în bilanțurile Băncii, fapt pentru care astăzi nu le putem depista cu certitudine valoarea reală.

VII LEGATURILE CU ROMANIA, CONTRIBUTIE IMPORTANTA LA ACCELERAREA DESAVIRSIRII UNITATII NOASTRE NATIONALE.

Știut este faptul că dorința și necesitatea colaborării între românii de o parte și de alta a Carpaților s-a manifestat întotdeauna, cu o firească și identică inițiativă și intensitate. Ea a îmbrăcat diverse forme și a cuprins toate domeniile vieții.

Ghișeele Băncii "Albina" încă nici nu se deschisese publicului când Bucureștiul, prin August Treboniu Laurean, decanul Facultății de litere și filozofie a Universității, se interesează dacă Banca intenționează să-și întindă activitatea și în România (ianuarie 1872).

Intre 1873-1877 Banca "Albina" poartă tratative cu Societatea de asigurare "Dacia" din București, în vederea unor schimburi reciproce de servicii. Ambele instituții își dau seama de importanța acestei colaborări, care, nu se poate materializa în practică datorită izbucnirii războiului de independență a României.

Ideea înființării unei filiale "albiniste" la București a captat atenția și eforturile multor conducători ai Băncii "Albina" și ai unor oameni politici din Regat, pe parcursul a aproape 30 de ani (1876 - Visarion Roman, G. Barișiu, Ilie Măcelariu, Iacob Bologa; 1888, 1891, 1894 - Ioan G. Ioan și Valeriu Bologa; 1904 - Dr. N. Vecerde).

Reținem în special eforturile pe care Valeriu Bologa, directorul Filialei Brașov a Băncii "Albina", le depune între 1887-1899 pentru stringerea relațiilor de afaceri cu România nu numai strict în domeniul bancar ci și în alte ramuri ale vieții economice. Nu va reuși însă să învingă întotdeauna conservatorismul unei părți dintre conducătorii Centralei din Sibiu, dispuși să-și restrângă activitatea la tipuri de afaceri deja verificate pentru bonitatea lor, deși în conservatorismul Centralei trebuie să vedem și o bună doză de cumpăt, echilibru și responsabilitate națională.

Cele mai fructuoase rezultate în cadrul colaborării financiar-bancare între Sibiu și București se obțin între anii 1900-1914. Acum se înființează și activează o "Societate comercială pentru negoț cu bucate" (1899-1901); "Casele de împrumut pe amănêt din România" (înființate în 1906) - prima întreprindere financiară creată și susținută în comun de românii din Transilvania, Bucovina și Regatul României; "Banca Carpaților" din București (1911) - toate rezultat al colaborării dintre tehnicienii și capitaluri românești din Transilvania și Regat.

Un moment deosebit îl reprezintă anul 1912, an în care criza financiară, care bîntuia Imperiul dualist încă din primul an al secolului nostru, atinge apogeul. Era în pericol întregul sistem financiar-bancar al românilor transilvăneni. În acele momente ajutorul salvator vine din România. Banca "Albina" obține un credit de 4.000.000 lei de la "Banca Agricolă", cu sprijinul direct al B.N.R. Acest credit va fi rambursat numai după 1918.

O atentă urmărire a sumelor angajate cu ocazia contactelor de afaceri dintre Sibiu și București ne dovedește că acestea nu s-au ridicat la niște cifre deosebite. Sîntem convinși că, avînd în vedere resursele financiare totuși modeste ale Băncii "Albina" dacă le-am compara cu cele ale băncilor cu capital german sau maghiar din Imperiu, aceste legături urmăreau promovarea prin bancă a interesului național și numai în al doilea rînd a celui material-financiar.

VIII ÎN ANII PRIMELUI RAZBOI MONDIAL (1914-1918).

Pentru Banca "Albina" aceștia sînt cei mai grei ani din istoria sa de pînă atunci. Consemnăm o scădere bruscă și serioasă a cifrelor de afaceri la toate operațiunile financiare, care se mențin apoi în limitele unor oscilații sub nivelele atinse în 1913 (mai puțin depunerile spre fructificare și creditele în cont curent care din 1915 cresc peste nivelul din 1913). Dividenda scade; filialele își încheie bilanțurile cu pierderi pînă în iunie 1918; profiturile anuale, deși înregistreză o scădere față de 1913, au totuși o ușoară tendință de creștere în interiorul acestei perioade, datorită însă suplimentării lor cu sume provenind din diferite fonduri de rezervă și nicidecum numai ca urmare a afacerilor lucrative; cererile de credite sînt minore în timp ce depunerile spre fructificare cresc neașteptat din 1915.

Potrivit dispozițiilor Ministerului de Interne, din toamna anului 1915, Banca este pusă sub supravegherea poliției. Situația Băncii se agravează odată cu intrarea României în război. Funcționarii filialei din Brașov, în entuziasmul declanșat de eliberarea unei părți a Transilvaniei de trupele române, își manifestă deschis adevăratele lor sentimente naționale. Retragerea armatelor române îngroașe numărul transilvănenilor plecați în România, între ei aproape toți funcționarii "albiști" din Brașov. Prilejul este prompt folosit de către autoritățile maghiare pentru a îngrădi la maximum libertatea de acțiune a Băncii, a-i supraveghea îndeaproape pe funcționari și mai ales familiile celor care s-au refugiat în România.

Aceste dificultăți economice și politice explică desele crize declanșate în conducerea Băncii, care consemnează demisia succesivă a o serie de membrii din Consiliul de administrație, inclusiv a directorului-executiv Partenie Cosma. De fiecare dată însă s-a reușit, cu deplin succes, înlocuirea demisionarilor cu alte persoane capabile și atașate Băncii, asigurându-se continuarea activității ei în cele mai bune condiții pe care le permiteau vremurile politice.

Banca continuă să-și facă datoria de instituție națională sprijinindu-și clientela țărănească, acordând reesconturi băncilor române.

În toamna anului 1918, Banca "Albina" sprijină revoluția burghezo-democratică, lupta națiunii române pentru unirea Transilvaniei cu România. Alocă fonduri pentru înarmarea gărzilor naționale române, acceptă să preia serviciul financiar administrativ al Consiliului Dirigent căruia îi acordă, totodată, un credit de 5.000.000 k.

Teza mai cuprinde CONCLUZII, BIBLIOGRAFIE (8 fonduri arhivistice, 11 ziare și reviste ale vremii, 49 de studii și articole de specialitate, 31 de lucrări generale și 8 dicționare economice și enciclopedii consultate) și patru tabele ANEXĂ cu diferite cifre contabile pentru perioada studiată.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ :

- I. LUCRARI TEORETICE : x x x ,Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Ed.Pol., București, 1975
- II. IZVOARE: a) Fonduri arhivistice: 1). Arhiva Băncii Naționale a R.S.R., București, Fondurile: Studii și Consiliul Superior Bancar, 2). Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ortodoxe Române Sibiu, Fond: Mihai M. Veliciu, 3). Arhivele Statului Alba-Iulia, Fond: Mitropolia Română Unită Blaj, 4). Arhivele Statului Brașov, Fondurile: Nr. 145, Banca "Albina" Brașov, și Societatea pentru fond de teatru român (neinventariat), 5). Arhivele Statului Cluj, Fond personal Visarion Roman, 6). Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca "Albina", Procesele verbale ale Direcțiunii, vol. I-XXI (1871-1919), 7). Direcția Generală a Arhivelor Statului București, Fond: Casa Regală (1918-1921). b). Ziare și reviste. 1). Albina, Pesta, 1871-1875, 2). Amicul poporului, Sibiu, 1873, 1910, 3). Anuarul Băncilor Române, Sibiu, 1900-1919, 4). Federațiunea, Pesta 1871-1872, 5). Gazeta Transilvaniei, Brașov, 1871-1876, 6). Luminătorul, Timișoara, 1882, 7). Progresul Sibiu, an I, 1866 (număr unic), 8). Revista Economică, Sibiu, 1899-1907, 1937, 1945, 9). Telegraful Român, Sibiu, 1857, 1871, 1885.
- III. STUDII SI ARTICOLE DE SPECIALITATE: 1). C. Bălcescul, Proiectu pentru o casă de păstrare și împrumutare, București, 1845; 2). Cornelia Bodea, Preocupări economice și culturale în literatura transilvană 1786-1830, în Studii, revistă de istorie, Nr. 1/1956; 3). Mihail Bota, Viața lui Partenie Cosma, Cluj, 1937; 4). Pavel Berariu, Economistul ardelean Visarion Roman (1833-1885), Cluj, 1937; 5). Bodor Antal, Az erdélyrészi pénzüntézetek, Budapest, 1904; 6). Sabin Gioranu, Rolul băncilor românești din Ardeal în pregătirea Unirii, extras din "Observatorul social-economic", Brașov, nr. 2-3/1944; 7). Nicolae Cordoș, Iosif Kovács, Preocupări ale literaturii agrare românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în A.M.N., 1966; 8). Dr. Cornel Diaconovich, Problemele reformei băncilor, Tiparul tipografiei arhidiecezane, Sibiu, 1901; 9). Vasile Dobrescu, Iosif Kovács, Activitatea social-economică a "Reuniunii române de agricultură" din comitatul Sibiu (1888-1918), în Studia, series Historia, 1975. 10). N.G.V. Gologan, Cercetări privitoare la trecutul comerțului românesc din Brașov, București, 1928; 11). D.I. Henția, Preocupări de organizare financiar-economică la români din Transilvania înain-

te de Unire, în volumul omagial "Fraților Alexandru și Ion I. Lapedatu," Imprimeria Națională, București, 1936; 12). Victor Jinga, Problemele fundamentale ale Transilvaniei, Astra, Brașov, 1945, vol. I, II; 13). Iosif Kovacs, Formarea proprietății burgheze în Transilvania după desființarea iobăgiei în 1848, în Studia, series Historia, fasciculus 2/1966; 14). Ion I. Lapedatu, "Prima societate ardeleană de asigurări generale" S.A. Cluj - fosta "Banca Generală de asigurare" și mai târziu "România, Societate anonimă transilvăneană de asigurări," Sibiu, Tip "Foaița Poporului", Sibiu, 1923; 15). Ioan Lupăș, Monografia Băncii "Albina" S.A., (mss.); 16). Ioan Lupăș, Partenie Cosma 1837-1923), în "Studii, conferințe și comunicări istorice", vol. III, Sibiu, 1941; 17). Stefan Manciușlea, Corespondența dintre Visarion Roman și Ioan Micu Moldovan, în volumul omagial dedicat lui C. Giurescu, București, 1944; 18). Emil Micu, Scurtă privire asupra luptelor de afirmare economică ale românilor brașoveni, în "Observatorul social-economic", Brașov, nr. 1-3 /I-IV/1945; 19). Vasile Netșea, Noi contribuții la cunoașterea vieții și activității lui Visarion Roman. Corespondența sa cu Gheorghie Baritiu și Iosif Hodos, Ed. "Revistei Economice" Sibiu, 1942; 20). Dr. Traian Nicnicu, Cărțile funduare din Ardeal. Din punct de vedere juridic, economic și contabil, Cluj, 1931; 21). I. Olteanu, Capitalul național din Ardeal și problema converșionii, Sibiu, 1934; 22). Eugen Pavlescu, Meșteșug și negoț la românii din sudul Transilvaniei (sec. XVIII-XIX), Ed. Acad. R.S.R., București, 1970; 23). Teodor Pavel, Economul - primul periodic economic al românilor din Transilvania, în Studia, series Historia, fasciculus 1/1967; 24). Nicolae Petra, Băncile românești în trecut, în "Economia Românească", an. I, nr. 1/I-III. 1936; 25). N. Petra-Petrescu, Monografia Institutului de credit și economii "Albina" (1872-1897), Sibiu, 1897; 26) Ion D. Pițu, Semnificația unei aniversări "Banca Ardeleană", Societate anonimă de asigurări generale, Sibiu (14 mai 1911 - 19 mai 1941), în "Revista Economică", Sibiu, nr. 18/1941; 27). Simion Retegan, Atitudinea burgheziei române din Transilvania față de Dieta de la Cluj, din 1865, în Studia, series Historia, fasciculus 2/1966; 28). Simion Retegan Structura social-economică a burgheziei românești din Transilvania în anii regimului liberal, în A.M.N., 1971; 29). Victor Slăvescu, Banca "Albina" din Sibiu cea mai însemnată întreprindere financiară din Transilvania. Cu o privire generală asupra băncilor comerciale din Ardeal și Banat, București, 1919;

- 30). Bujor Surdu, Aspecte privind rolul băncilor în consolidarea burgheziei românești din Transilvania până la primul război mondial, în A.I.I.C., 1962; 31). Bujor Surdu, Corespondența dintre George Bariț și Visarion Roman (1867-1879), în A.I.I.C., 1966; 32). Bujor Surdu, Societatea de păstrare și împrumut din Rășinari, în A.M.N., 1966 ; 34). G.Zane, Probleme de economie financiară în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, în "Cuza Vodă în memoriam", Ed. Junimea, Iași 1973. IV. LUCRARI GENERALE : 1). ^x ^x ^x, Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente (1821-1848), București, 1902, vol. I; 2). George Barițiu, Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă, Sibiu, 1891, vol. III; 3). Bethlen István, A magyar birtok-politika feladatai Erdélyben, Budapest, 1913 ; 4). Bethlen István, Az oláhok birtok vásárlási Magyarországon az utolsó 5 évben, Budapest, 1912; 5). Ion N. Ciolan, Victor V. Grecu, Visarion Roman - pedagog social, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1971; 6). A. Dauphin-Meunier, Histoire de la banque, P.U.F., Paris 1951; 7). A. Dauphin-Meunier, La banque a travers les âges. Historique et anecdotique, tom. I-II, Paris, 1937; 8). ^x ^x ^x, Destrămarea monarhiei austro-ungare, Ed. Acad. R.P.R., București, 1964; 9). Eber Ernő, A magyar agrár politikáról, Kolozsvár, 1903; 10). Eber Ernő, Pojók harca, Budapest, 1905; 11). Farkas Pál, Az oláh kérdésről, Budapest, 1907; 12). Huszár Antal, A magyar-országi Románok, bizalmas használatra, Budapest, 1907; 13). Keith Hitchins, Studii privind istoria modernă a Transilvaniei, Ed. Dacia, Cluj, 1970; 14). Kovácsit Ludovik, Boj o banky, Práca Bratislava, 1950; 15). Dr. Ioan Mișu, Spicuirii din gândurile mele, politice, culturale, economice (publicate cu un studiu biografic de prof. Silviu Dragomir), Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1938; 16). Vasile Netea, De la Petru Maior la Octavian Goga. Studii și evocări istorice, București, 1944; 17). Stefan Pascu, Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia, Ed. Dacia, Cluj, 1968; 18). Constantin Popp, Valeriu P. Bologa (1853-1899). Cu prilejul aniversării a 40 de ani de la moartea sa. Ca introducere: Consil. aulic. Iacob Bologa (1817-1888). Note biografice, Sibiu, Institutul de arte grafice "Dacia Traiană", S.A., 1939.
- V. DICTIONARE ECONOMICE SI ENCICLOPEDII :
- 1). ^x ^x ^x, Dictionar de economie politică, Ed. Politică, București, 1974, 2). Ferdinand Baudhuin, Dictionnaire de l'economie contemporaine, Marambout service, Editions Gérard & Co, Verviers (Belgique), 1968 et 1970, 3). ^x ^x ^x, Everyman's Dictionary of economics, compiled by Arthur Seldon, F.G. Pennance, London: I.N. Dent. & Sons Ltd. 1965, 4). Leo Goldschimid, Dizionario di nozioni bancare ed economiche, Casa Editrice Ceschina, Milano, 1957.